

Landet med de tre folk

Krigsturist i Bosnien-Hercegovina

Kom med på tur til landet med de tre folk, hvor nogle af verdenshistoriens værste konflikter er opstået. Her gælder ifølge et lokalt ordsprog, at kun to ting styrer verden: belønning og straf. Tag med til Mostars berømte bro, der i dag er på Verdens kulturarvsliste, og kom med gennem Sniper Alley og ned i håbets tunnel i Sarajevo.

TEKST OG FOTO: JAKOB ØSTER

Baggrundsbillede: Stari Most - den "gamle bro" i Mostar er optaget på UNESCOs kulturarvsliste. Broen blev sønderbombet i 1993, men blev i 2004 genopbygget i oprindelig stil. Unge vovehalse springer ud fra broen mod en betaling på 40 Euro pr. spring.

Lille billede øverst: Sarajevo Rose. De steder hvor mortargranater kostede menneskeliv er granathullerne fyldt op med hård rød maling.

Lille billede nederst: På Tito Café kan man passende indtage en "Sarajevsko"-øl mens man kigger ud over Sniper Alley og Holiday Inn-hotellet, hvor pressen havde base under krigen.

1

Regnen siler ned over Dinarabjergene, og mørket har sluttet sig om Bosnien. Med en iver som var han en krigsforbryder på flugt fra Banja Luka kaster den unge buschauffør bussen, som jeg befinder mig i, rundt ad snørklede bjergveje, mens han skiftevis tæller penge, sms'er, taler i telefon og pakker chokoladebarer op. Med foden stepdansende på speederen og bagsiden af armen nonchalant placeret på rattet kaster han ubekymret bussen gennem det ene hårnålesving efter det andet. Udenfor i mørket flankeres vejen af intetheden.

Vi har forladt Adriaterhavets perle, som kroatiske Dubrovnik kaldes, og har sat kursen mod Mostar i det bosniske lavland på den anden side af bjergene. Bussen er en dobbeltdækker, men føreren synes ikke at tage notits af størrelsen på sit metalskrummel, når han frygtløst passerer den ene bil efter den anden på de glatte bjergveje. Alt hvad der kan overhales bliver overhalet.

2

Efter med rekordfart at have forceret bjergene nærmer bussen fra GlobTours sig Mostar, og jeg undrer mig over, at næsten alle byskiltene er overmalede med graffiti. Endelig når bussen sit bestemmelsessted og lukker mig ud i mørket, mens regnen stadig hamrer ned. Velkommen til Bosnien.

"Giv mig navnet på dit hotel", insisterer en ung gut, der møder bussen på stationen. Kun få passagerer er stået af på den mørke, forladte station, der ligner noget Erich Honecker kunne have opført i sine velmagtsdage, og der er ikke meget business i udsigt for de emsige touts, der insisterende faldbyder private værelser til leje.

Sandheden er, at jeg ikke aner, hvor jeg skal bo. "Pansion Armin" slynger jeg alligevel ud og fortryder det med det samme. Strengt taget behøver han vel ikke vide, hvor jeg skal bo.

Kold som en russisk vinterbader

Tyve minutter senere har jeg for længst fortrudt min beslutning om selv at finde et værelse. Jeg er faret vild og er våd og kold som en russisk vinterbader. Byen burde ellers være til at overskue, og jeg fatter ikke, hvordan det er lykkedes mig at vade lige forbi Kalkhanska-gaden, hvor Pansion Armin skulle befinde sig. Især fordi pensionatet ifølge kortet ligger lige overfor den "forstenede halvmane", som byens ikoniske vartegn broen *Stari Most* kaldes. Den verdensberømte, halvmåneformede bro skulle ifølge min Lonely Planet hæve sig 21 meter over Neretvafloden og burde således være til at få øje på. Men den

er som sunket i jorden, da jeg flakker rundt i regnen og skiftevis spejder efter byens sparsomme gadeskilte og glori ned i mit nu næsten opløste bykort.

"Shangri La Bed and Breakfast" står der på et skilt, der peger op ad en stejl, hullet og mudret vej ved siden af et komplet udbombet tre-etagers hus. Jeg beslutter mig for at give fanden i Pansion Armin og begiver mig op ad den stejle gade, som jeg, hvis jeg ikke havde set så meget Tour de France, havde været overbevist om steg med mindst 40 procent. I slalom mellem vejhuller skabt af nedfaldne granatsplinter kæmper jeg mig gennem den silende regn op mod Shangri La. På toppen af bakken troner et splinternyt hvidt palæ, der ligner alt andet end et sted, hvor de har "bed and breakfast". Jeg lader den tunge dørhammer falde, mens jeg tænker, at det her sted med garanti koster langt over 100 Euro pr. nat.

Bosnisk gæstfrihed

"How are you?", spørger en ung kvinde med afbleget hår, der har stukket sit kønne hoved ud af et andensals-vindue for at se den fremmede, der banker på døren i aftenens mulm og mørke, an. "En smule våd", tilstår jeg. Hendes mand, Nermin, som driver stedet sammen med hende, åbner døren, og jeg kommer ind i en entré, der med en pult i hjørnet og kunst på væggene ligner indgangen til en eksklusiv natklub. "Vi er først lige åbnet sidste år", siger Nermin og viser mig rundt i det splinternye hotel og ind på et kæmpe værelse, der ligner en million. Med tanke på at lurvede hostels på Balkan typisk tager 20 Euro for en seng i en sovesal er Nermins

3

Billede 1: Artiklens forfatter i resterne af tunnelen, der løb under den FN-kontrollerede landingsbane. Serberne undlod formentlig kun at bombe tunnelen, fordi de var bange for hævn fra verdenssamfundet.

Billede 2: Kort over det belejrede Sarajevo fra 1992-1995. Serberne lå i en jernring rundt om byen, og kun takket være tunnelen under byens landingsbane fik bosniakker og kroater i byens centrum forsyninger og våben.

Billede 3: Under dette hus i Sarajevoforstaden Butmir lå "håbets tunnel". En 800 meter lang tunnel, der forsynede det belejrede centrale Sarajevo med mad og våben i de tre år krigen varede.

efterfølgende annoncering af, at prisen for værelset udgør sølle 17 Euro, mig ganske ubegribelig. Mindre end fem minutter senere har hyperaktive Nermin nået at give mig en hårtørrer, en paraply, en skål frisk frugt, et kort over Mostar, vekslet mine penge og anbefalet en lokal restaurant. "Gå ned i den gamle by, find restaurant H'nan og prøv deres fyldte blæksprutter med en karaffel lokal vin til", siger han, "det er nogle af mine venner, der har stedet, og du slipper med under 10 Euro inklusiv dessert".

Nermin og hans kone er muslimer og efter en dag med charmeforladte, slaviske græsebetjente og en buschauffør med et temperament som en fyrværkerimester fra Sarajevo er lidt muslimsk gæstfrihed lige, hvad jeg har brug for. Shangri La er, præcis som navnet antyder, en gæstfri oase i den skamskudte by.

Konflikten, som ingen forstår

Krigen i Bosnien-Hercegovina er en af de mest komplekse konflikter, verden har set. Kort fortalt drejer den sig om, at landet er delt mellem tre folk - Bosniakker, kroater og serbere - med tre religioner. Bosniakkerne er muslimer. Kroaterne er katolikker, og serberne er ortodokse kristne.

Da Jugoslavien blev opsplittet, ønskede muslimer og kroater, at der blev etableret et selvstændigt Bosnien, mens serberne ønskede at forblive en del af Serbien/Ex-Jugoslavien. I 1992 anerkendte EU og USA Bosnien-Hercegovinas selvstændighed. Det huede ikke serberne, der anført af en

koldblodig Milošević startede krigen mellem de tre folk.

Krigen varede indtil Dayton-aftalen efter kraftigt pres fra USA blev indgået i 1995. Aftalen angiver de nuværende grænser mellem serbiske, føderale (fælles områder for muslimer og kroater) og uafhængige entiteter (provinser) inden for Bosnien og Hercegovinas landegrænser.

Med andre ord drejer konflikten sig om tre forskellige befolkningsgrupper med tre forskellige religioner og ønsker om tre forskellige geografiske tilhørsforhold. Læg dertil Balkans historiske konflikter mellem tyrkere og Østrig-Ungarn, mellem russere og tyskere, mellem øst og vest, mellem kommunisme og kapitalisme, så har du måske en antydning af en idé om, hvor ufattelig sammensat situationen er.

Krigsturist i Mostar

De næste dage leger jeg krigsturist. Det lykkes mig endelig at finde Mostars berømte bro. Den befinder sig ganske som kortet foreskrev kun omkring 100 meter fra hotellet, men ligger gemt nede i den hyggelige, gamle osmanske bydel, og er - indtil man går ned ad en række stejle trapper - fuldstændig usynlig oppe fra hovedgaden. Broen blev oprindeligt opført i 1556 og fungerede som en vigtig handelsbro og lagde navn til byen (Mostar betyder byen, der passer broen). Men i 1993 blev halvmånebroen bombet til ukendelighed, paradoksalt nok af bosniske kroater, der selv boede i byen. Kroater og muslimer havde ellers forinden formået at fordrive serberne fra Mostar og havde overtaget kontrollen med området og skaffet

det uafhængighed. Men da kroater og muslimer efterfølgende skulle dele området, kom de op at slå om, hvem der skulle have hvad. Det resulterede i endnu en borgerkrig. Hævnaktioner, fangeleje og torturerede krigsfanger blev, også i Mostar, en del af dagens uorden i de tre år krigen varede.

I "klubhuset" i tårnet ved broen møder jeg et par unge knægte. På væggene hænger billeder af udspringere, og på en knage hænger deres våddragter. "40 Euro, så hopper jeg i" siger den ene og tilføjer, at han synes, jeg ligner Jon Dahl Tomasson. "Du kan også bare vente. Hvis der kommer en stor gruppe turister, kan I nøjes med at give en Euro hver", smiler han skævt. Ud over at være et krigsmonument er broen i dag mest kendt for, at byens unge vovehalse - mod klækkelig betaling - springer ud fra den og lader sig plumpe ned i Neretvafloden 21 meter længere nede.

Skuddet i Sarajevo

"Kasta ej ut föremål, som kan vålla brand eller annan skade" står der på skiltet under vinduet i den bedagede togkupé, jeg befinder mig i. Med tre kvarters forsinkelse har toget forladt Mostar og snegler sig nu af sted på vej ind i en af de 65 tunneler gennem Jahorina-bjergkæden på vej mod Sarajevo. Jeg gætter på at toget er svensk, og jeg ved med sikkerhed, at det må have endog ganske mange skinnetimer bag sig. Plyssæderne er brede, skæve og blå og minder om 70'er møbler fra en svensk ødegård. Radiatorerne virker ikke, og denne tidlige oktobermorgen er der vel omkring 10 grader inde i kupéen.

På banegården i Sarajevo står der "Back in ten minutes" på et skilt i turistinformationen, men damen i kiosken ved siden af informerer mig på nødtøftigt engelsk om, at der ikke har været nogen de sidste tre dage. Jeg hopper i stedet ombord på sporvogn linje 1 med kurs mod downtown. Jeg bumler igennem en af Europas mest sønderbombede byer, forbi utallige huse med skudhuller og udbombede spøgelsesbygninger, hvor kun skelettet står tilbage. Vi standser ved et stoppested på hjørnet ved "Latin Bridge". Den berømte latinerbro har først for nylig fået sit gamle navn tilbage, efter at den i mange år havde navn efter den unge serber Gavrilo Princip, der her midt på broen i 1914 skød og

Billede 1: Broen forbinder det moderne Mostar med den gamle osmanske bydel med hyggelige restauranter, gamle huse og brostensbelagte gader.

Billede 2: Overalt i Mostar og Sarajevo ses skudhuller og udbombede huse, der endnu ikke er blevet renoverede.

Billede 3: Krigen er den største turistattraktion i dagens Sarajevo. I Tito Café er lamperne lavet af stormtropperhjelme, i haven står artillerikanoner, og der er opstillet talrige buste af "Marskal Tito".

1

dræbte ærkehertug Franz Ferdinand, arvingen til den Østrig-Ungarske trone, og derved udløste første verdenskrig. Angiveligt skyldtes det skæbnsvangre møde mellem de to mænd kun den tilfældighed, at Ferdinands chauffør ved en fejl var kommet til at køre over broen. Han prøvede at vende bilen lige foran den unge serbiske nationalist, som ifølge historien greb chancen, pissede i bukserne af skræk og likviderede ærkehertugen og hans gemalinde med den 10mm pistol, han havde i sin lomme. En begivenhed, der endte med at koste omkring 16 millioner mennesker livet.

Sarajevo Roser

Regnen tordner ned over den krigsplagede hovedstad, da jeg lidt efter går gennem *Pigeon Square* og ned gennem *Baščaršija*-gaden. Heldigvis har jeg fået lov at låne Nermins paraply, så jeg når tørskoet frem gennem basaren, forbi moskéen i den tyrkisk-inspireret del af byen og frem til den katolske katedral i byen, der kaldes "Europas Jerusalem" på grund af den religiøse mangfoldighed.

Overalt har krigen efterladt sine ar. På fortove og gader ses utallige ildevarslende mønstre efterladt i sten og asfalt fra nedfaldende mortargranater. Mest karakteristiske er byens særlige kendetegn, de såkaldte Sarajevo-roser. De steder, hvor granaterne har kostet menneskeliv, er granatskaderne i belægningen fyldt ud med hård, rød resin (maling), efterladende en gaderose til minde om de omkomne.

"House saved many lives"

Efter en halv time med sporvogn til endestationen Ilidža tager jeg en lokalbus og ender på en øde villavej et eller andet sted langt inde i Sarajevo-forstaden Butmir. Jeg føler mig lidt alene og fortabt, og den øde vej signalerer på ingen måde, at en af Sarajevos mest besøgte seværdigheder ligger i nærheden, endsige at dette er den eneste måde at nå ud til den med

offentlig transport. Heldigvis har jeg kort forinden nået at henvende mig til en ung, lokal pige i bussen, og med fagter og lidt engelske gloser tror jeg nok, hun forklarede, i hvilken retning jeg skal gå de sidste par kilometer.

Genopbygningen af Sarajevo er langt fra afsluttet, og selv om det er femten år siden krigen sluttede, har man åbenbart stadig travlt med vigtigere ting end at sætte skilte op til turisterne. Efter tyve minutters gang forbi bosniske postkasser, forhaver og urtepotter, bekendtgør et lille messingskilt på en garage pludselig, at Sarajevos berømte tunnel ligger herunder. "The tunnel is created from this house. House saved many lives", står der. Overfor ligger et hus fyldt med skudhuller, der fungerer som museum.

Håbets tunnel

I mere end tre år holdt serbiske styrker over 300.000 bosniere belejret i det centrale Sarajevo i dét, der blev den længste belejring af noget lands hovedstad i moderne krigsførelse. Over 11.000 mistede livet i Sarajevo, og den eneste adgang til de belejrede bosniere gik gennem en 800 meter lang tunnel. Tunnellen løb fra Sarajevos centrale Dobrinjakvarter ud under den FN-kontrollerede lufthavns landingsbane for at ende her i forstaden Butmir i en tilsyneladende helt almindelig garage. Uden tunnelen, der forsynede Sarajevo med mad og våben (der indsmugledes i strid med FNs våbenembargo) havde Sarajevo aldrig holdt stand, og byen var med stor sikkerhed faldet i serbiske hænder. Det er uvist, hvorfor det aldrig

lykkedes serberne, der lå i en jernring hele vejen rundt om Sarejevo på nær omkring det lille stykke, hvor lufthavnen lå, at ødelægge tunnelen, til trods for at de ganske givet kendte til dens eksistens. Formentlig var det, fordi de var bange for at hidkalde sig verdens vrede, hvis de kom til at bombe den neutrale lufthavn, som tunnelen lå klods op ad.

Tredive meter af tunnelen er i dag tilgængelig for besøgende. Duknakket lister jeg igennem den solidt konstruerede tunnel, der ender i museets baghave. Da jeg forlader tunnelen føles det som om jeg stikker hovedet lige op i en Boeing 747, der i det samme er ved at lette på landingsbanen lige foran. Indgangen til tunnelen ligger bogstaveligt talt klistret op ad landingsbanen, og beliggenheden må kunne gøre enhver flyentusiast fra Flyvergrillen i Kastrup misundelig.

Tito Café

Gennem en gårdhave overstrøet med artillerikanoner og militærjeeps finder jeg, tilbage i Sarajevo, vej ind i Tito Café. Buster af Marskal Tito, Jugoslaviens tidligere kommunistiske præsident der smed nazisterne på porten tilbage i 1945, oplyses i det rødmaledede rum af lamper med skærme konstrueret af gamle stormtropper-hjelme. Med en kold Sarajevsko øl foran mig er det det perfekte sted at afslutte mit besøg i Sarajevo. Fra gårdhaven har vi udsigt til to af byens ufrivilligt berygtede og verdenskendte landemærker: Holiday Inn, hvor journalister havde base under hele krigen, og "Sniper Alley", den brede

2

Zmaja Od Bosne-vej, hvor mange blev dræbt af serbiske snigskytter i forsøget på at krydse vejen. Det er krigen, der er attraktionen i Sarajevo, og man gør ikke noget for at skjule den.

Krigsfotografen Nermin

"Under krigen var jeg fotograf", fortæller Nermin. Jeg er tilbage på Shangri La i Mostar og har fortalt min vært om mit besøg i Sarajevo. "Ved fronten var det for farligt, men jeg tog billeder, når bosniske fanger blev frigivet fra kroatisk fangelejre her i Mostar, og jeg tog billeder af krigens ødelæggelser. Jeg fotograferede, når weekend-chetnikerne havde været på besøg i landsbyerne. Hardline nationalistiske serbere blev kørt ind i busser i weekenden for at gå på rov. De plyndrede og voldtog og tog udbyttet med tilbage til deres almindelige liv med job og familie", siger han eftertænksomt, "Bagefter tog jeg til Sarajevo, kravlede gennem tunnelen og afleverede billederne til Reuters på Holiday Inn, hvor de blev sendt ud via satellit. Billederne var tit på CNN, før jeg var kommet tilbage til Mostar".

Bosnien-Hercegovina i dag

Politisk er situationen i Bosnien-Hercegovina i et dødvande. Serberne vil have selvbestemmelse over deres egen entitet (Republik Srpska), mens kroater og muslimer generelt ønsker en mere centraliseret stat uden entiteter. Parlamentsmedlemmerne skal udgøres af en bestemt blanding af de tre befolkningsgrupper, som hver især synes at have travlest med at sørge bedst for deres egen gruppe frem for at føre fælles politik. Ved valget i oktober

Praktiske oplysninger

Transport

Fly: Norwegian flyver i sommerhalvåret Kbh - Dubrovnik, Kroatien fra kr. 598,- retur. Norwegian flyver også til Split, så det er muligt at rejse f.eks. ud til Dubrovnik og hjem fra Split.

Bus: Dubrovnik-Mostar, 3 timer, kr. 200,- retur
Tog: Mostar - Sarajevo, 2 ¾ timer, kr. 80,- retur

Udflugter fra Dubrovnik

Med base i Dubrovnik er det let at besøge både Bosnien-Hercegovina og Montenegro. Både Mostar i BiH og Kotor i Montenegro er højdepunkter i regionen og ligger under tre timers kørsel væk i udlejningsbil eller bus.

Hotel

Dubrovnik, Kroatien : Private værelser kan lejes i (eller lige udenfor) den gamle by fra cirka 20 Euro pr. nat.

Mostar, BiH: Shangri La Bed and Breakfast. 17 Euro pr. nat.

Kotor, Montenegro: Private værelser kan lejes i den gamle by fra cirka 20 Euro pr. nat. Hoteller fra 30 Euro pr. nat.

2010 kunne der vælges mellem intet mindre end 47 politiske partier, 11 koalitioner, 13 uafhængige kandidater og et totalt antal kandidater på 3.900. Stemmeseddelen må have været tyk som en køkkenrulle.

Det er forfatningsbestemt, at præsidentposten hver ottende måned skal gå på skift mellem en

3

serber, en muslim og en kroat. Altså er en kandidats etniske herkomst grotesk nok bestemmende for om og hvornår, man kan stille op. Det har for nylig fået en roma til at klage til menneskerettighedsdomstolen over at hans befolkningsgruppe dermed automatisk er frataget muligheden for at blive præsident. Romaen fik medhold, og nu skal forfatningen formentlig skrives om.

I dagligdagen giver tre forskellige dialekter og to forskellige alfabeter også udfordringer. På TV er nyhedsoplæseren skiftevis muslim, kroat og serber. Er det en serber står underteksterne med det latinske alfabet, som kroater og muslimer benytter, mens de står på kyrillisk, som serberne benytter, når det er en muslim eller en kroat, der læser op.

På vejskilte står vejnavne over hele landet med både kyrilliske tegn og latinske bogstaver. Men som et iøjnefaldende symbol på konflikten, der stadig lurder under overfladen, er en stor del af de serbiske kyrilliske vejnavne malet over med graffiti, når man befinder sig i den bosniske del af landet, og tilsvarende er de bosniske latinske vejnavne streget over, når man befinder sig i Republik Srpska.

Der er fred i Bosnien-Hercegovina. Krigen er blevet en turistattraktion, og genopbygningen er godt undervejs. Men samhørighedsmæssigt og demokratisk virker det som om, at der er et godt stykke vej endnu for landet med de tre folk.